

Արշակ Չոպանյան

Հայկական դյուցազներգությունը

Դյուցազներգություն, այո՛, և ոչ ողբերգություն:

Մն են լուրերը, որ մեր երկրեն կուգան,

Ավելի սև, քան հավաքված սևությունը բոլոր գիշերներուն,

Որ աշխարհի ծնունդեն ի վեր արևն սքողեցին...

Գետերը հիմա կարմիր են հոն՝ մեր մարտիրոսներուն արյունովը,

– Կարծես պողոտաները Մահվան՝ ծածկած վարդերով ցավագին,

Դաշտերը հիմա ճերմակ են հոն՝ շեղջակուտամաբը մերկ դիակներուն,

– Կարծես պարտեզները Մահվան՝ դալկասուզ շուշաններով ծաղկազարդ:

Լիճերը հոն մեծ աչքեր են դարձած՝ արցունքով լեցուն,

Որ իրենց շուրջը տիրող ամայության վրա կուլան:

Լեռները, իրենց ոտքերը կատարված ոճիրներեն դողահար,

Խելահեղ հովերով իրենց սարսափը կաղաղակեն աշխարհի չորս ծագերուն,

Ու կցցեն, կերկարեն իրենց ալևոր գլուխները թափուր միջոցին մեջ,

Փնտրելով Աստվածը, որ պիտի գա լուծել վրեժն այդ անմեղներուն...

Աշխարհ ամբողջ, Արիավիրքի տիրապետության տակ կքած,

Կցնցվի այս գերագույն արհավիրքեն, որ իր մեծությամբը կգերազանցե բոլոր սխրագործությունները չարին.

Աշխարհ ամբողջ, գարհուրած, նայվածքները կդարձնե դեպի հոն, ու բոլոր

բերանները կգոչեն՝ “Անօրինակ ողբերգություն, մեծագո՛ւյնը ողբերգությանց...”

Ես կըսեմ՝ դյուցազներգություն ու մեծագո՛ւյնը դյուցազներգությանց:

Ու եթե չեք հավտար, պահ մը ձեր աչքերը փակեցեք ներկա ժամու տեսարանին,

Եվ դարերու անհուն կտավին վրա տեսեք պարզվիլը հերոսական վեպին, գոր

այդ ժողովուրդը հոն գծած է:

Ահա հինավուրց օրերը պատմության առավոտին.
Արևմուտքի ցեղ մը կբաժնըվի հելլենական հողերուն արծաթափայլ
ափունքներեն,
Ծովը կանցնի, ոտք կդնե հողին վրա մոայլ Ասիո,
Կքալե արկածախնդիր ու խրոխտ գնացքով մը,
Ու կերթա մինչ դյութական ափունքը Վանա մեծ լճին՝
Գեղեցկագույն ծաղիկներով ու հնագույն ավանդավեպերով զարդարված,
Մինչև ոտքը վեհաշուք Արարատին, սպիտակահեր նահապետին, որ Արևելքին
կնախագահե,
Հան կկանգնե իր վրանը,
Կհավաքե իր շուրջ և կձուլե իր մեջ
Բնիկ ժողովուրդները, որոնց վաղնջական արությունը
Կմարտնչեր դարերե ի վեր արյունոտուտ Ասորեստանին դեմ,
Ու կըսե՝ “Այստեղ է իմ տունս,
Այստեղ պիտի կատարեմ իմ առաքելությունս,
Բարբարոսներուն քարոզել Արևմուտքի ազատ ոգին,
Արևմուտքին ծանոթացնել մոգություններն Ասիո–
Մինչև այն օրն, ուր Արևելք ու Արևմուտք
Ազատության հաղթական լույսին մեջ եղբայրանան”:
Եվահա կծնի ազգը՝ ուղեղով Արևմուտք, սրտով Արևելք,
Թվով փոքր, ճակատագրով մեծ,
Փառավոր, այլև դժնդակ գործի մը կոչված:
Բոլոր բռնակալությունները կուգան անոր վրա հարձակիլ,
Բոլորը, խավարչտին Ասիայեն, տիրամոլության հին վատարան,
Ու նույնիսկ Եվրոպայեն, Ազատության հայրենիք,
Բոլոր բռնակալությունները, ինչպես կոհակներ ահագին,
Կուգան գայն ընկուղել, հետո կընկրկին, կցրվին, կցնդին:
Եվ այն կվերնա, միշտ կենդանի, ինչպես ժայռ մը անխորտակելի:
Հսկա կայսրությունները կփլչին անոր շուրջը,
Անոր առույգ բազուկը, անխոնջ,
Կպահպանե, կվերաշինե, կհավերժացնե պապենական տունը:
Եվ ահա կծագի արշալույսը Նոր Աշխարհին.
Արարատը, որ ատենով տապանն ընդունեցավ,

Կրնդունի նոր այգուն ճառագայթներն առաջին,
Ավելի մեծ քարն իր Մեծ Տիգրանը, որ իր մականին տակ խոնարհեցուց Արևելքը
բովանդակ,
Կանգնեց ոստան մը հզոր՝ հելլեն արվեստով համակ պճնված,
Ու միայն Հռոմեն պարտվեցավ,
Ավելի մեծ քան իր հերոսները բոլոր,
Որ, տոհմական թագը գլուխնին,
Պատերազմին դաշտին վրա ցեղին արիությունը պանծացուցին,
Ավելի մեծ եղավ այդ ժողովուրդն ինքն իսկ, երբ առաջինը՝ ժողովուրդներուն մեջ,
Իր արքաներեն մեկուն ճակտին վրա ցցեց
Խորհրդանշանը եղբայրության և ազատության կրոնքին,
Չոր պղատոնական ոգին հղացավ և գոր Գալիլեացին աստվածայնորեն
ապրեցավ,
Նշանը սիրո և արդարության,
Պատկերը ոգեկան ուժին,
Որ կկանգներ, ինչպես արևը խավարին դեմ,
Ընդդեմ հին աշխարհի վարդապետությանց՝
Բիրտ Ուժի երկրպագու,
Ատելության և անարդարության վրա հիմնված:
Եվ ահա, այնուհետև, բոլոր հերոսներն Ասիո,
Որ, ինչպես ամպեր մրրկածին, կարկուտով ուռած և կայծակներով բեռնավոր,
Այդ ցեղին վրա կխուժեն...
Երկար ատեն այն կմաքառի ու ամբողջ աշխարհի մը կղիմադրե,
Կմաքառի ու նոր Գաղափարը կպաշտպանե,
Կտառապի տառապանքն ամբողջ, ու կղիմանա.
Իր հռչակված մարմինը կփլչի հուսկ ապա, բայց հոգին կմնա անվթար.
Ան պաշարված, ընկուզված է խավարով, բայց իր ներքին լույսը կմնա անշեջ.
Ան կկրե բոլոր մահերն ու չի՛ մեռնիր:
Ուրիշ ժողովուրդներ իր շուրջը գլուխ կծռեն Բռնության,
Իրենց հոգին կծախեն, իրենց կրոնքը կուրանան,
Տառապանքե գերծանելու համար տիրող ցեղերուն հավատքը կընդգրկեն,
Կտարափոխվին ու կայլասերին.
...Ան իր ինքնության դեմ դավաճանելեն նախամեծար կհամարի

մարտիրոսությունը,
Ու տառապանքին մեջեն կապասե արդարության սպազային,
Կը սպասե անոր, վստահ իր հարությանը
Եվ ամբողջ աշխարհի մեջ ազատության հաղթանակին...
Սուրը փշրված է ձեռքին մեջ,
Բազուկները ծանրաբեռնված են շղթաներով,
Չանհկա ստրուկ են դարձուցած,
Ու գայն կծաղրեն,
Կարհամարհեն գայն,
Եվ անոր ճակտին քրտինքը բրտորեն կշահագործե,
Բայց ան ստրուկ չէ, քանի որ հոգին մնացած է ազատ:
Իր շղթայակապ ձեռքերովը
Ան գեղեցկություն կստեղծե,
Արևելքը կպճնե դյութական պալատներով ու տաճարներով,
Չայն նուրբ քանդակներով ու շնորհալի նկարներով կը կիտվածագարդե,
Կհորինե կերպասներ, ուր լուսնի լույսը կարծես սևեռված է,
Ու կապերտներ, ու երագի դրախտներ կհայելանան կարծես,
Ու պատմուճաններ, ուր կփողփողին Արևելքի իրիկուններուն վերջալույսները
շքեղ,
Արվեստի պերճությամբ մը պայծառացնե իր բարբարոս տերերուն կյանքը
կոպիտ,

Ամենեն աղվոր ծաղիկները, ամենեն մաքուր ու մտերիմ ծաղիկներն իր հոգիին՝
Կը պահե, կգարգացնե, կմշակե
Իր հովիտներուն մեկուսացյալ անկյուններուն մեջ, ծոցն իր շինական
խրճիթներուն
ամփոփման
Կամ խորը մենավոր բարձունքներու վրա բունված իր վանքերուն,
Չերնությանը տակ իր արցունքներուն, իր երագներուն և իր հավատքին:

Ո՛վ լուսեղեն հոսումը, մաքուր, ինչպես աղբյուրները լեռներուն,

Իր բանաստեղծությանը, սրտե համակ ժայթքած,
Ո՛վ կենսախայտ ու սիրուն քնայքը սրբազան ձեռնադիրները զարդարող իր
երփնագեղ պատկերներուն.
Ո՛վ վսեմ տրտմությունը միատիկական տաղերուն, ճախրանքներն ու
վերացումները՝
Թներուն վրա ամենեն հրեշտակային մեղեդիներուն,
Հեռու գագիր տեսարանեն աշխարհի անգթությանց,
Դեպի արդարության Աղբյուրին լույսն անարատ,
Ու վեհաշունչ ողբերը թշվառությանց վրա մարդկային,
Ու ճիշերը գերագույն տառապանքի,
Որոնք, ամենեն սև ժամերուն, կբարձրանան, հեծեծող կոչերով, դեպի
Դատավորը Վերին,
Ուր սրափողումը հույսի պայծառ աղաղակին, Քրիստոս հարյա՛վ,
Որ, խրոխտ հանկերգի մը պես, կանցնի այդ ցավի սաղմոսներուն մեջեն
Ու տիրող աղշամուղջներուն մեջտեղը
Արդարության հաղթանակին ապահովությունը կգոռա,
Ու կաթոգին շնորհը, գողտր մաքրությունը գեղջկական երգերուն,
Ո՛վ անուշ օրորները մայրերուն, լավագույն ապագային տեսիլովը լուսավորված,
Ու հովվերգությունները երիտասարդ սիրտերուն,
Որոնք վարդ բոցովն իրենց տարփանքներուն ամոթխած
Կլուսավորեն թախծագին ստվերն ցեղին ճակատագրին,
Եվ հոգեզմայլ ներբողը
Աստուծո՛ւն ստեղծված հրաշահեղց տիեզերքին,
Չոր մարդուն չարությունը դժոխքի փոխած է.
Ամբողջ նվիրական դայլայլ մը ոգեկան սոխակներու,
Որ կթափի, ինչպես ցող մը մաքրագործման և ինչպես անձրև մը օրհնության,
Օդը ժանտահոտ դարձնող ոճիրին ու փտության մեջեն,
Երկրիս վրա թշվառ ու մարդկության վրա ցավատանջ,
Ու երբ կդադրի երգելե,
“Արդարություն” կաղաղակե աշխարհի հզորներուն,
Արդարութիւն կհայցե, արդարություն կպահանջե
Աշխարհի ազատ ազգերեն.
Նույնիսկ իր բռնավորներուն

Մեղմ ու համոզկեր լեզվով մը
 Կփորձե արդարություն ուսուցանել.
 Ու մերթ, մոլեգին պայքարով մը հուսահատ,
 Կճգնի գայն ստանալ...
 Բագուկը շղթայակապ,
 Ուզելով իր կապանքները փշրել,
 Կուզե նաև փշրել կապանքները, ավելի ծանր,
 Որ կկաշկանդեն ու կանդամալուծեն հոգին իր բռնակալներուն.
 Լույս կուզե ամենուն համար,
 Ազատություն Արևելքին համար բովանդակ,
 Արդարություն աշխարհի համար ամբողջ:
 Թանձր անգթությունը գազանասիրտ բարբարոսներուն
 Կրկնապատկված մոլեգնությամբ գինքը կկոխտես...
 Աշխարհ անտարբեր անոր նահատակունը կդիտես.
 Աշխարհ գայն չի ճանչնար, աշխարհ գայն չի հասկնար...
 Նույնիսկ ազատ ազգերը,
 Եսականության գեշ գինիովը հարբած,
 Կքամահրեն գայն ու կծաղրեն:
 (Քանի մը արդարը հոգիներ միայն կլսեն գայն անոր ճիշը,
 Չայն կրմբոնեն
 Ու եղբայրաբար կհակին դեպի ան, մխիթարելու համար գայն ու պաշտելու...)
 Եվ ահա ցնորատեսիլ շվայտությունը Ոճիրին...
 Ահա պայծառ արևուն տակ, բաց օդին, օր ցերեկով, խաղաղության ատեն,
 Ցուրտ ու հաշված գործադրումը
 Խելագար ծրագրին
 Ազգի մը գավակներուն մեծագանգված խողխողմամբ անոր հոգին սպաննելու...
 Ու քաղաքակիրթ ազգերը
 Անշարժ հանդիսատես կըլլան այդ հրեշային սպանդին,
 Ինչպես թատրոնի մեջ մարդ խաղ մը կդիտես...
 Այսօր ոճիր գոր անպատիժ թողուցին,
 Տարապայմանորեն աճած, մեծցած, բազմապատկված,
 Կսպառնա աշխարհիս...
 Չարը, խրախուսված, փաղաքշված, շողոմված,

Կուզե հիմա իր տիրապետությունը տարածել
Մարդկության վրա բովանդակ...
Ահա անկարեկիր հանդիսականները իրենք իսկ հարձակման ենթարկված,
Որ զինվոր են հիմա,
Որպեսզի պայքարին գունդերուն դեմ դահիճներուն,
Որպեսզի սանձեն Ռճիրը,
Որպեսզի Չարը զգետնեն...
Եվ անսահման բանակին մեջ Ազատության զինվորներուն
Կտեսնվի խումբ մը քու զավակներուդ, ո՛վ Հայոց ազգ ալևոր
Որ առաջին կարգին վրա կմասնակցի կռվին...
Եվ անոնց ձեռքերն են, անոնց ձեռքերն են,
Որ կբռնեն դրոշը սուրբ պայքարին...
Մն են լուրերը, որ մեր երկրեն կուզան
(Աղետը, որ այս անգամ գերազանցեց բոլոր աղետներն անցյալին),
Բայց այս սևությունը նվազ սև է, քան սևությունը մարդկային խղճին,

Որ երեկ, կարող ըլլալով գործել, անշարժ մնաց ժողովրդի մը խողխողման
հանդեպ...
Եվ աղետը, որ Հայաստան աշխարհն այսօր կհարվածե, նվազ քստմնելի է,
Քան ինչ որ պիտի ըլլար աղետը մարդկության մը որուն մեջ խիղճը մեռած ըլլար
ընդմիջտ...
Մեծ ջրհեղեղն է արյան,
Ջրհեղեղը քավումի,
Որ աշխարհը կողողե...
Կոռնան հովերն արհավիրքի,
Ինչպես փողերն աշխարհի կատարածին,
Ու կատարածն է արդարև, կատարածը որ կմոտենա,
Եսականության ու բռնության աշխարհին...
Արթնցեր է ազնվությունը մարդկային,
Կանգներ է իր արիության մեջ համակ,
Որպեսզի ընդմիջտ սպաննե
Մարդկային միտով ապրող

Վաղնջուց վիշապը.
Հեղաշրջումն է վերանորոգիչ.
Մարդկային անասունը պետք է մեռնի
Հարվածներուն տակ Ոգի-Մարդուն.
Ուժին մոայլ շրջանը պիտի փակվի,
Եվ ահա գալուստը պայծառ Բանականության տիրապետումին:
Վաղը, երբ չարը պարտված ըլլա,
Երագված դարագլուխին ծիածանը
Պիտի ծագի.
Ան պիտի ծագի վերստին
Քու վեհափառ Արարատիդ կատարին,
Ո՛վ երկիր ցավի ու հավատքի,
Պիտի ծագի ու տարածվի ու շողա
Նոր մարդկության մը վրա,
Մարդկության մը վրա, Ոճիրին աղետումեն մաքրված
Ու երբ փարատին ամպերն
Այս ահավոր փոթորկին,
Երբ երկիրը շողացնե կապույտ մը անարատ,
– Հովերը այն ատեն պիտի տավիդ դառնան ու վին,
Երգելու համար Հաղթանակը Ոգիին,–
Ազգերը, որ Ազատության համար կկռվին,
Պիտի գան քեզ ողջունել, ա՛զգ Հայոց,
Հինավուրց խորհրդանշան անպարտելի Հոգվոյն,
Եվ քու ճակտիդ վրա արյունաթաթավ
Պիտի դնեն դափնին անթառամ...
Այն ատեն դուն պիտի կանգնիս ավերակներուդ մեջեն,
Պիտի ցցվիս դարավոր հերոսուհիի հասակիդ բարձրությամբն ամբողջ,
Եվ քու ծեր ձեռքերդ, քու բարի ձեռքերդ, լայնբաց,
Նորաստեղծ աշխարհը պիտի օրհնեն: